

KAMUYA AÇIK ALANLARDA POSTMODERN ÇEŞİTLİLİK

İstanbul'da Günübirlik Tatil

Ayhan Aktar

Günübirlik tatil, haftanın ve bazen de mevsimin yorgunluğunu atmak, şehirdeki yüksek tempolu çalışma hayatının yarattığı gerginlikleri doğaya dönerek gidermek amacıyla şehir insanının başvurduğu yaygın bir dinlenme biçimidir. Köylerde oturanların zaten doğaya dönük olarak yaşadıklarını düşündüğümüz zaman, piknik ve mesire yerlerine gidilerek yapılan günübirlik tatilin şehirlilere has bir boş zaman değerlendirme/dinlenme biçimi olduğu anlaşılır. Kısacası, günübirlik tatillerin kitleler açısından yaygınlaşmasının ancak şehir hayatının ve modern anlamda çalışma haftasının egemenlik kazanmasıyla ortaya çıkmış olduğunu söyleyebiliriz.

Şehirlerin çevresini kuşaklayan piknik ve mesire yerleri günübirlik tatilin çekim merkezlerini oluştururlar. Bu mesire yerlerindeki kuru ve orman alanları ile, örneğin Anadolu'daki herhangi bir orman arasında temelde önemli farklar vardır. Her şeyden önce, şehrin çevresinde günübirlik kullanıma açık olarak piknik ve mesire alanı olarak ilan edilmiş olan yeşil alanlar merkezi veya yerel yönetimler tarafından "tanzim edilmiş" yerlerdir. Burada "doğa parçası" olarak insanların kullanımına açılan arazi parçaları aslında hayli elden geçmiş ve ehlileştirilmiştir. Burada doğanın ehlileştirilmesinden kasıt, ağaçların sarmışıklardan arındırılması, toprağın tesviye edilmesi ve nihayet doğal malzemeden imal edilen masa ve bankların uygun yer-

lere yerleştirilerek halkın kullanımına açılmasıdır. Bütün bunlara ilaveten, orman ve mesire yerlerinde açılan ara yollar ve yürüyüş parkurları da bu ehlileştirme çabasının parçasıdır.

Ehlileştirilen ve sonuç olarak vahşiliğinden arındırılan doğa parçalarını her toplumsal sınıf ve tabaka farklı amaçlarla kullanır. Günümüzde kimi gruplar için park ve mesire yerlerinde geçirilen bir gün, sadece spor ve sağlıklı yaşama ulaşma amacı taşır. Kimi tabakalar açısından ise, yapılan piknik sadece temiz hava almaktan öte geniş aile birimlerinin birlikteliğinin törenselleşmesidir. Veya bazı kesimler açısından ise, bir gün için bile olsa sıradan ve olağan olanın dışına çıkmak, çocukça bir coşkuyu yaşamak amacıyla kullanılır. Bütün bu kullanım biçimlerinin

ortak paydası ise, ehlileştirilmiş olan doğanın aynen mal ve hizmetlerde olduğu gibi tüketiliyor olmasıdır. Günümüzde şehir insanı için günübirlik tatil, kullanılan doğa parçası, tercih edilen dinlenme/spor biçimi ve bu alanlarda sergilenen tüketim alışkanlıkları göz önüne alındığında bireyin içinde bulunduğu toplumsal konum ile yakından ilgilidir.

KRALIN VE SULTANIN HAS BAHÇELERİ

Bahçeler, piknik ve mesire yerlerinin her zaman belli toplumsal sınıf ve tabakaların ihtiyacına göre şekillendiğini yukarıda belirtmiştik. Bu çerçevede içinde doğanın ehlileştirilmesi faaliyeti de önceleri hükümdarın ve saray ricalinin siyasal ve estetik değerleri doğrultusunda biçimlenmiştir. 18. yüzyıldaki devrim öncesi Fransız deneyimi ve bu deneyimden esinlenen Osmanlı Sultanı III. Ahmed'in Lale Devri'ndeki benzer çabaları doğanın ehlileştirilmesi olarak adlandırdığımız sürecin tarihsel arka planını anlamak için bir başlangıç noktası oluşturmaktadır.

Estetik kaygılar göz önünde tutularak doğanın ehlileştirilmesi süreci, aslında feodal Avrupa'nın çözülmesinden sonra merkezi krallıkların oluştuğu, şehirlerin toplum yaşamında sivrildiği ve bütün bunların yanı sıra kralın gücünün ve mutlak iktidarının arttığı döneme rastlar. Fransa'da XIV. Louis'nin hükümdarlığı dön-

minde Paris bahçelerinin tanzimi ve bir anlamda "doğal olanın" kralın mutlak iradesine göre şekillenmesi, parkların ve bahçelerin en ince ayrıntısına kadar planlanmış olması hükümdarın doğayı (bile!) biçimlendirme iddiasına iyi bir örnek teşkil eder. Norbert Elias, Saint-Simon'un anılarından da faydalanarak Versailles bahçelerinin en ince ayrıntıya kadar tanzim edilmiş olmasını siyasal iktidarın ve somut olarak hükümdarın mutlak iradesinin doğaya yansımaları olarak yorumlar. Elias'a göre Versailles bahçelerinde "ağaçlar ve çalılıklar öyle bir biçimde budanmalıydı ki, başıboş ve önceden kontrol edilemeyen bir büyüme hiçbir biçimde ortaya çıkmamalıydı." Bu noktada Norbert Elias, doğaya biçim verme faaliyeti ile eş zamanlı olarak toplumun bütün katmanlarına egemen olma iddiası arasındaki ilişkiyi bağlamların altını çizmektedir.

Hükümdarın iradesine göre, bir anlamda, yeniden yaratılan bu bahçeler sadece kraliyet ricaline ve Paris'in ileri gelenlerine açık alanlardı. Ancak 1789 Fransız Devrimi'nden sonra halka açılan ve gerçekten kamu alanı haline dönüşen bu bahçeler ilk inşa edildikleri yıllarda sadece kısıtlı bir seçkinler grubunun kullanımına ayrılmıştı. Kraliyet ailesinin, aristokrasinin ve bu kesime eklenmiş hali vakti yerinde ticaret ve sanayi erbabının katıldığı davetler doğal olanın tadını çıkarma eylemini biçimlendiren son derece sıkı bir törensel ve davranışsal kodların gelişmesi ile sonuçlanmıştı. 18. yüzyıl Fransız seçkinleri, doğanın keyfini çıkarmaya çalışırken bile seçkin olmanın racounu -moda, dans, müzik, makyaj, adab-ı muasheret ve tüketim kalıpları bağlamında yeniden ve pek de doğal olmayan kurallara sıkı sıkıya uyarak tanımlanmışlardı.

Aynı dönemde, Osmanlı dünyasında Lale Devrini başlatan Sultan III. Ahmed'in Fransa'ya özel yetkilerle yolladığı elçisi olan Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'yi Paris'te en çok şaşırtan yerlerden biri de operanın yanı sıra yukarıda anlatılan bahçeler ve havuzlardır. 1720-21 yıllarında Paris'te bulunan ve çocuk Kral XV. Louis tarafından kabul edilen Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi, ünlü sefaretnamesinde Marly bahçelerini şöyle anlatır:

"Ve buna benzer nice sanatlar ve garâbetler temâşâ olunup, ertesi günü ... Marli adındaki, gönül açan muazzam sarayın ve güzelim bahçesinin temâşâsına vardık. Öyle süslü bir keyif yeri müşahade olunmuştu ki misli yok. Bahçesinin tertip tarzı bence hepsine tercih olunur. Burada bulunan birbirlerine sarılmış ağaçları hiç bir yerde görmedik. Meselâ iki tarafta olan ağaçların dallarını birbirine öyle asmışlar ki, bir yeşil yüksek kemer peydâ olmuş. Yağmurlu havada yola giden, yağmurluğa muhtaç olmaz. Ve ağaçlardan kapusuyla dehliziyle odalar yapmışlar. Yeşil yaprak ile örtülmüş, ağaçları türlü türlü şekillere

konuslar. Öyle tertip etmişler ki, seyir edende tabiatıyla ferahlık ve neş'e müşahade olunur ... Bunlardan başka, sarayın karşısında, tepeye doğru yetmiş iki ayak beyaz mermerden yapılmış bir merdiven etmişler. On adam yanyana çıkabilir. Ve iki yanına beş, on basamakta bir fiskeye koymuşlar ... suları akmaya başladıkta bir hendese ile akar ki ol azim merdiven, yekpâre billür camdan yapılmış zannolunur. Öyle bir hal müşahade olunur ki, anlatmak ve yazmak mümkün olmaz."

Bitkilerin ve suyun insan yaratıcılığının sonucu olarak bu denli şekil değiştirmesinden etkilenen Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi Paris'ten eli boş dönmez. Sultan III. Ahmed'e ve Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'ya sunulmak üzere saray ve bahçe planları getirir. Kısa zamanda İstanbul'da yeni mahalleler ve Osmanlı ihtişamının gözler önüne serildiği yeni bahçeler ve saraylar inşa edilmeye başlanır.

Bu dönemde Sultan III. Ahmed'in işe neden Topkapı Sarayı'nın has bahçesi olan ve günümüzde halen günübürlük tatil alanlarının en eskisi sayılan Gülhane Parkından başlamadığını anlamak hayli zor. Herhalde yüksek surlarla çevrilmiş olan Gülhane Parkı'nın konumu ve büyüklüğü Sultan III. Ahmed'in ve Sadrazam İbrahim Paşa'nın kafalarında şekillenen projenin çapına oranla son derece düşük kalmış olmalı ki, işe daha geniş olan Haliç kıyılarından başlamışlar. Ayrıca Haliç ve Boğaziçi kıyılarının sultanın ihtişam ve iktidarının doğayı ehlileştirme faaliyetine daha uygun alanlar olduğunu sanıyorum. Kafalarında Gülhane Parkı gibi dar bir vitrin içine sığdırılmayacak kadar büyük bir vizyona sahip olan Sultan ve veziri kısa zamanda işe koyularak Osmanlı ihtişamını dosta düşmana karşı göstermek üzere yola çıkmışlardır.

Doğan Kuban, Lale Devrinde İstanbul'daki inşaat faaliyetlerini şöyle özetliyor:

"Kağıthane deresinin mecrası değiştirilmiş ve Haliç'in doğu yakasında Baruthane'ye kadar uzanan mermer rıhtımlar yapılmış ve bu yeni suni kanal etrafında bahçeler, havuzlar, küçük köprüler arasında kasırlar yerleştirilmiştir. Aynı çevreye diğer devlet büyüklerinin yaptıkları köşk ve kasırların batıda Bahariye sirtlarına kadar çıktığını Ahmed Refik [Altınay] belirtiyor. Alibeyköyü yakınında başka bir kasrı hümayûn, Hüsvâbâd vardı. Haliç'in iki yakasında da saray mensuplarına ve diğer devlet erkânına ait başka köşkler inşa edilmişti. Bunların içinde, Eyüp'te Valide Sultan Köşkü, karşı yakada Karaağaç Köşkü ve Tersane Bahçesi, III. Ahmed'in yazı geçirdiği yerlerdi. Saray mensuplarının Salıpazarı'ndaki Emnâbâd'dan başlayarak Bebek'teki Hümayûnâbâd'a kadar sarayları Boğaz kıyılarına sıralanmıştı."

Tıpkı Paris'te olduğu gibi İstanbul'da Lale Devrinde oluşan bu yeni saray, köşk

ve bahçeler de sadece Osmanlı seçkinlerinin kullanımına açık yerlerdi. Tarihçiler 1730 yılında Lale Devrinin sonunu getiren Patrona Halil ayaklanmasının esas sebeplerinden biri olarak, Sultan'ın iktidar ve ihtişamının bu şekilde sergilenmesinin ve bu yeni alan ve mekânlarda oluşan aşırı tüketimin halk üzerinde tepki uyandırmış olmasını görmektedirler. Örneğin, Münir Aktepe "İbrahim Paşa devrindeki bu inşaat faaliyetinin, halkın gayzını ve kinini cezbeden, yapılan binalara karşı nefret duymasına sebep olan tarafı ise bunlardan muayyen bir zümrenin istifade etmesi ve bilhassa zevk ve sefa yerleri olarak bina edilmiş bulunmasından ileri gelmekte" olduğunu belirtmektedir. Nitekim Patrona Halil isyanı sonucunda tahta çıkan Sultan I. Mahmud, isyancıların Damat İbrahim Paşa'nın koyduğu ek vergilerin kaldırılması talebinin yanı sıra, Boğaziçi ve Haliç'te yapılmış olan köşkerlerin ve bahçelerin yıkılması şartını da kabul ediyordu.

Paris'teki bahçelere nazaran ömürleri son derece kısa süren Lale Devri bahçelerinden geriye bir şeyler kaldığını söylemek hayli zor. Lale Devri, Emirgan parkında her yıl yapılan Lale bayramlarında hatırlanıyor artık. İstanbul'un fiziki ve sosyal yapısında, günübürlük dinlenme alanları olarak önemini koruyan ve imparatorluk döneminden tevarüs etmiş olduğumuz Gülhane Parkı, Yıldız Parkı ve Belgrad Ormanı gibi yeşil alanlar ise günümüzde tam anlamıyla kamuya açık alanlar olarak varlıklarını sürdürüyorlar.

19. yüzyılda İstanbul'un gelişmesi ve Boğaziçinin kentin merkezine bağlanması sonucunda günümüzde günübürlük tatil alanı olarak kullanılan doğa parçalarının sayısında artışlar gözleniyor. Önceleri Göksu, Beykoz Çayırı, Fenerbahçe, Adalar, Çamlıca ve daha sonra, Cumhuriyet döneminde ulaşımın kolaylaşması sonucunda, Belgrad Ormanı İstanbul halkının günübürlük tatil ihtiyacını karşılayan alanlar olarak karşımıza çıkıyor.

GÜNÜBÜRLÜK TATİL YERLERİ

Bu yazının başında farklı toplumsal sınıf ve tabakaların doğayı ve doğal alanları farklı amaçlarla kullandıklarını belirttik. Son yıllarda en çok kullanılan ehlileştirilmiş doğal alanların başında Belgrad Ormanı gelmektedir. Belgrad Ormanı, İstanbul kentinin tüm toplumsal sınıf ve tabakaları tarafından değişik mevsim ve saatlerde farklı olarak kullanılan/tüketilen bir doğal alandır.

Kentin yüksek gelir ve statü gruplarına dahil bireyler için Belgrad Ormanı hafta sonunda sabah erken saatlerde gidilen ve göl çevresinde yürüyüş yapılan bir sağlıklı yaşam parkurudur. Özellikle kış aylarında kulaklarına *walkman* takıp koşanların, eski sporcuların veya cins köpekleri ile birlikte yürüyüş yapan özel sektör üst düzey yöneticilerinin "sportif olanı" sergi-

ledikleri bir doğa parçasıdır. Hanımların spor kıyafetlerinin renklerini özenle seçtikleri, aksesuarlarına dikkat ettikleri, erkeklerin ise hafta içinde gerçekleştirmiş oldukları tüm aşırılıkların bedenleri üzerindeki etkilerini birkaç saat içinde silmeye çalışmaları bakımından aşırı aktif gözüktükleri bir doğa alanıdır. Ara sıra etraflarında takım elbiseli ve elleri telsizli komura polisleri ile gezen eşorfan giymiş bakanlara bile rastlanan bu ehlileştirilmiş doğa parçasında belli bir kamusal denetim vardır. Enformel kesime dahil seyyar satıcıların pek çoğu bu alana sokulmazlar. Belgrad Ormanının seçkinler tarafından kullanılmasını genellikle kış aylarına ve sabah saatlerine münhasırdır. Bu kesim için Belgrad Ormanı yalnızca koşulan, yürünen, kısacası hızlıca tüketilen bir alandır. En fazla iki saat kalınan bu doğa parçası hemen terk edilir. Belgrad Ormanı sadece yüksek gelir ve statü gruplarının sağlıklı yaşam vitrini değildir. Lüks spor arabalarıyla veya doğaya dönük olmanın son yıllarda en belirgin göstergesi olan *Jeep* gibi arazi arabalarıyla Belgrad Ormanına gelenler ayrıldıktan sonra Neşet suyu, Kirazlibent gibi ehlileştirilmiş doğa parçalarını daha yoğun olarak kullanan orta sınıflar devreye girer.

Orta sınıfların Belgrad Ormanına gelişi yine özel araçlarla olur. Ama özel araçlar lebâleb insan doludur. Bazen de minibüsler tercih edilir. Orta sınıfların gelişi esnasında göze çarpan ilk özelliklerden biri de geniş ailelerin yoğunluğudur. Dede, kayınvalide, anne, baba ve çocukların yanı sıra evlenmemiş görümceler veya yeğenler de kadroya dahil edilmiştir. Piknik kadrosu genişledikçe her yaş grubunun beslenme ihtiyaçlarına uygun mönü hazırlama sorunu ortaya çıkar. Bu noktada İngilizce'den dilimize girmiş olan *picnic* terimini de biraz açmak gerekecektir. İngiliz kültüründe piknik, İngiliz seçkinlerinin çok fazla ehlileştirilmemiş kırsal alanda sessiz sakin şezlonglarına kurulup kitap okumaları, çocukların kendi aralarında top oynamaları ve eşlerin özel piknik sepetlerinde getirdikleri kek ve sandviçleri çay eşliğinde sunmaları anlamına gelir. Herhalde piknik terimi sınırlarımızdan içeri girerken biraz semantik anlam kaymasına uğramış olmalı ki, bizim Belgrad Ormanında gözlemlediğimiz piknikler bu tanımın hayli dışında kalmaktadır. Her şeyden önce geniş ailenin ve yakın akraba topluluğunun farklı yaş gruplarına uygun içecekler aynı anda tüketilir. Yani hanehalkı reisi ve diğer erkekler bira ve rakı gibi içkileri tercih ederken, kadınlar ve çocuklar için kenarda bir tüpgaz üzerinde çaydanlık kaynar. Tüketilen gıda maddelerinin çoğu önceden evde hazırlanmıştır. Fakat bütün bunların yanı sıra sucuk veya köfte gibi yarı mamul besinler yakılan ateşte ızgara yapılır. Piknik halinde aile içinde egemen olan cinsel işbölümünde

bazı değişiklikler de göze çarpar. Her ne kadar yemekleri önceden hazırlamak kadınların görev alanı içindeyse de, piknik esnasında mangal yakıp köfte ve sucukları kızartmak aile reisinin görev alanına girer. Fakat bütün bunlar olurken kadınların çocuklarla ilgilenmesi değişmeyen bir görev olarak devam eder. Piknik teriminin içeriğindeki bütün bu değişiklikler göze alındığında bizim pikniklerimiz biraz

Orta sınıfların
gelişi esnasında göze
çarpan ilk özelliklerden
biri de geniş ailelerin
yoğunluğudur.
Dede, kayınvalide,
anne, baba ve
çocukların yanı sıra
evlenmemiş görümceler
veya yeğenler de
kadroya dahil
edilmiştir. Piknik
kadrosu genişledikçe
her yaş grubunun
beslenme ihtiyaçlarına
uygun mönü hazırlama
sorunu ortaya çıkar.

Amerikalıların *barbecue* partilerine benzer. Gerek tüketilen besinlerin çeşitliliği, içilen içkiler, mangalın sürekli yanması bakımından ve gerekse de geniş ailenin ve bazen de komşuların piknik kadrosuna alınmaları açısından orta sınıfların piknik anlayışı Amerikalıların *barbecue party* terimiyle açıklanabilir.

Orta sınıfların Belgrad Ormanını kullanmaları gün boyu devam eden bir et-

kinliktir. Erkek çocukların babalarıyla birlikte top oynadıkları, kız çocukların ise anneleriyle birlikte ip atladıkları bir coşku yaşanır. Orman idaresinin hazırlanmış olduğu salıncaklarda birlikte sallanırlar. Bazen de evden getirilmiş olan kilimlerin üzerinde öğle uykusuna yatılır. Akşam vakti gelip çatıldığında toparlanmak hayli vakit alır. Orta sınıfların tüketim kalıplarında önemli noktalardan bir tanesi de piknik esnasında yiyecek ve içeceklerin bol olmasıdır. Tüketilen yiyecekler en az kılık kıyafet kadar veya piknik alanına hangi marka otomobil ile gelindiği kadar önemli bir refah göstergesidir. Besin bolluğu kriterine göre piknik alanındaki ailelerin refah düzeyi ortaya çıkar. Refah kriteri bolluk olduğu için de evden getirilen besin maddelerinin çoğu piknik esnasında tüketilemez ve aynen geriye taşınır. Belgrad Ormanına gelenler son yıllarda ellerinde bidonlarla çeşitli çeşmelerden içme suyu doldurmaktadırlar. Özellikle tatil günlerinde çeşmelerin önünde uzun kuyruklar oluşmaktadır.

Üst-orta sınıfların tercih ettiği diğer bir gününbirlik dinlenme biçimi ise Büyükdere-Kilyos yolu arasındaki et lokantalarıdır. Kısaca, "kendin pişir; kendin ye" olarak bilinen bu lokantalar açık ve kapalı ortamlarda doğaya dönük gün geçirmek isteyen daha hali vakti yerinde ailelerin veya özel otomobil sahibi genç sevgililerin tercih ettiği mekânlardır. Mangalın garsonlar tarafından yakılıp getirildiği bu lokantalarda etler pişmemiş olarak servis edilir ve aile reisi tarafından masada ızgara yapılır. Salata, meze ve içki gibi diğer lüzumlu maddeler ise lokanta tarafından sunulur. "Kendin pişir; kendin ye" türü mekânların çevresinde müşterilerin çocuklarına dönük hazırlıklar vardır. Salıncaklar ve atıklarınca çocuklara dönük olarak kurulmuştur ve bu bakımdan Orman idaresi ile gizli bir rekabet vardır. Ama her şeye rağmen bu lokantalar orta sınıf geniş ailelerin doğaya dönük gün geçirmesi bakımından pahalı yerlerdir.

İstanbul'un en beğenilen gününbirlik tatil yerlerinden biri de Adalar'dır. Aynen Belgrad Ormanında olduğu gibi, Adalar da değişik mevsimlerde farklı toplumsal grup ve tabakalar tarafından kullanılır. İstanbul gibi büyük bir metropole yakınlıkları ve 19. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı ticaret burjuvazisinin ve gayrimüslim azınlıkların sayfiye merkezi olarak oluşan Adalar'da doğanın ehlileştirilmesi hareketi öncelikle orada yazlık ev sahibi olanlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Daha sonra belediye hizmetlerinin yaygınlaşması ve şehir hatları vapurlarının sefer sürelerinin kısılması sonucunda Adalar'ın gününbirlik tatileciler açısından cazibesi artmıştır.

Günümüzde Adalar'ın kış nüfusu, yazlıkçıların geri dönmesi nedeniyle çok azalmaktadır. Gününbirlik tatil için Adalar'ın kış kullanımında, Belgrad Ormanı ►

kadar yaygın olmasa bile, üst gelir gruplarının egemenliği vardır. Adalar'a ulaşımın şehir hatları ile yapılıyor olması, şehir hatlarının kış tarifesinde sefer sayılarının azalması bu kullanımın yaygınlaşmasını engelleyen faktörlerdir. Özellikle Büyüka'da'nın kış aylarında günübirlik tatilciler tarafından kullanımının yürüyüş ve bisiklet sporu çerçevesinde belirlendiğini belirtmeliyiz. Sabah saatlerindeki vapur ile Bostancı'dan adaya gelen üst gelir ve statü gruplarındaki günübirlik tatilciler küçük tur yaparak adanın etrafını dolaşırlar. Kılık kıyafet açısından ise Belgrad Ormanına nazaran daha az sportif giyim eşyalarını tercih eden bu grup, genellikle yürüyüş sonunda adadaki lokantalardan birinde yemeğini yer ve şehre döner.

Bu kesimin yaşça daha genç bireylerinin tercih ettiği bisiklet sporu açısından özellikle Büyüka'da ideal bir parkur içerir. Son yıllarda yaygınlaşan özel dağ bisikletleriyle vapura binen gençler için adada gün boyu pedal çevirmek doğaya dönük tatilin en tercih edilen biçimidir. Son birkaç yıl içinde yaygınlaşan bu spor nedeniyle adada bisiklet kiralayan dükkânlar açılmıştır.

Bahar ve yaz aylarında ise ada orta sınıfların ve alt orta tabakaların günübirlik tatil mekânı olur. Büyüka'da'nın ehlileştirilmiş doğa parçası olan Dil Burnu'ndaki günübirlik kullanım alanı İstanbul'un merkezinden ve varoşlarından gelen gençlerle dolar taşar. Belgrad Ormanında rastlanan büyük aile yoğunluğu burada azalır. Üst tabakalar için geçerli olan adaların ulaşım sorunu orta sınıf gençler için aksine bir avantajdır. Çünkü Sirkeci'den binilen vapurda geçirilen bir saat zaten doğaya dönük olarak geçen günün ilk bölümüdür. Onlar için tatil günü vapura binildiği andan itibaren başlar. Yaz aylarında özellikle pazar günleri vapurlar dolar taşar. Pazar günlerinin daha kalabalık olmasının sebebi özel sektörde imalat işlerinde çalışan gençlerin tek tatil gününün pazar günü olmasındandır. Genellikle, mahalle, okul ve iş arkadaşlığı ekseninde oluşan gruplar halinde adaya gelen 15-25 yaş grubundaki gençler, aynen Belgrad Ormanında olduğu gibi, önceden günlük nevalelerini hazırlarlar. Bu yaş grubunun coşkusuna uygun olarak müzik aletlerinin ve elde taşınan teyplerin yoğunluğu dikkat çeker. Vapurlarda gruplar halinde oturan kızlı erkekli genç grubunun coşkusunu bazen bir kakafoniye dönüşse de Adalar yaz aylarında hafta sonları tam anlamıyla gençleşir. Müzik ve dans bu coşkun hareket noktasını oluşturur.

Şehirde uzaklaşma duygusunu yaşayan gençler açısından adada doğaya dönük olarak geçen bir gün yeni insanlarla tanışmak, eğlenmek ve küçük flörtlerin ilk adımlarını atmak açısından ideal bir ortamdır. Bu kesimin tüketim kalıplarında önemli olan kriterler anne ve babalarının

Belgrad Ormanında sergilediklerinden biraz daha farklıdır. Gençler arasında yiyecek bolluğu pek önemli değildir, ama giyilen *blue jean*'ların markası, saç traşının biçimi vb gibi daha doğrudan kriterler onları ilk anda birbirinden statü açısından farklılaştırır. Çağdaş toplumun tüketim kalıplarının en ilginç, her gencin *blue jean* ve *T-shirt* giymesine ve belli bir yaş grubu için bu kıyafetin bir üniforma niteliği taşımasına rağmen bu giysilerin marka ve kesim farklılıklarının gençler arasında son derece katı bir ayrımı gerçekleştiriyor olmasındır. *Blue jean* ve *T-shirt* modası gençleri hem bütünleştirir hem de son derece net bir şekilde ayırıştır.

Adaların Belgrad Ormanı'ndan önemli bir farkı günübirlik olarak gelen yabancı turistlerin de çok rağbet ettiği yerlerden biri olmasıdır. Genellikle fayton ile küçük tur yapan Avrupalı turistlerin yanı sıra, özellikle Büyüka'da İranlıların en çok tercih ettikleri yerlerden biridir. Hatta bahar aylarında Yörükali Plaj Gazinosu'nda ülkemize sığınmış İranlı mültecilerin büyük bir coşku ile katıldıkları ve İran'dan gelen şarkıcıların verdikleri konserler yapılmaktadır. Ayrıca Yunanlı turistler Aya Yorgi Manastırı ve diğer kutsal yerleri ziyaret ederek dua ederler ve ağaçlara çaput bağlayarak adakta bulunurlar.

Son olarak, kullanıcıları *binterland*'ı tarafından belirlenen bir günübirlik tatil alanında bahsetmek istiyorum. Küçük Çamlıca mesire alanı daha çok Ümraniye, Üsküdar, 1 Mayıs Mahallesi'ndeki gecekondu sakinlerinin kullandığı ve ulaşımı belediye otobüsleri ile yapılacak kadar kolay bir mesire alanıdır. Son on yıl içinde İstanbul'a yerleşmiş, kır kökenli kitlelerin günübirlik tatil için kullandığı bu doğa parçası, aslında Belgrad ormanı ve Adalar'a nazaran çok küçük bir alandır. Küçük Çamlıca'da doğanın ehlileştirilmesi operasyonu yürüyüş yolları açılması ve toprağın tesviye edilmesi düzeyinde gerçekleştirilmiştir, fakat Belgrad Ormanına nazaran daha az bakımlı bir yerdir. Burada da, aynen Belgrad Ormanında olduğu gibi, geniş ailelerin kullanımı esastır. Çaydanlıklar, tüpgazlar ve diğer mutfak eşyaları ile gelinen bu piknik alanında enformel kesime dahil satıcılar tam kadro olarak halkımızın hizmetindedir. Su, meşrubat satanlar bir yanda, sigara, simit ve çerez satanlar diğer yanda akla gelen her türlü ihtiyacın karşılanması mümkündür. Ayrıca salıncak kurmak isteyenler için ip, mangal yakmak isteyenler için de mangal kömürü satılmaktadır. Sabah saatlerinde önce yer kapma ve yerleşme ile başlayan piknik programı, daha sonra hemen her ağaca bir salıncak kurulmasıyla devam eder. Bu arada kadınların faaliyeti hiç durmaz ve yemekler hazırlanır. Yine Belgrad Ormanı'nda olduğu gibi erkekler mangal ile ilgilenir veya çiğ köfte gibi folklorik özellikleri ağır basan yemekler hazırlar.

Başörtülü yaşlı nineler yün örer, dedeler ise torunlarının ısrarına dayanamayarak bazen salıncakta sallanırlar. Sakallı hacı amcaların kurulan salıncaklarda pür neşe sallandıklarını görürsünüz Çamlıca'da.

Öğle saatlerinde ise enformel kesimin en ilginç tipleri olan davulcu ve zurnacı gelir. Akkrabalık, hemşehrilik veya komşuluk bazında öbek öbek piknik yapan her kalabalığın yanına sokulup nereli olduklarını sorduktan sonra o yörenin havalarını çalmaya başlarlar. Bir yandan Erzurum baş barı, diğer yandan da Ankara zeybeği duyulur. Piknikçiler hemen gruplar oluşturup dans etmeye başlarlar.

Bu piknik alanına kendi özel arabalarıyla veya minibüsleri ile gelenler açısından eve dönüş kolaydır. Sanıyorum Çamlıca'da gelir ve statü farkını belirleyen esas kriter piknik alanında ne yendiği ve içildiği değil, piknik alanına nasıl geldiği olmalıdır. Kendi özel otomobilleri ile Çamlıca'ya gelenler araçlarını yakın yerde piknik yapmayı ve araçlarındaki teyplerden müzik dinlemeyi tercih ederler.

Son söz olarak, İstanbul'daki türbe ve yadır ziyaretlerinin de aynen günübirlik tatil çerçevesi içinde yorumlanabileceğini belirtmek istiyorum. Dindar kalabalıklar tarafından özellikle Ramazan aylarında en çok bilinen Eyüp Sultan ziyaretinden tutun da, Beykoz sirtlarında Yüşa Tepesi'ne kadar İstanbul'un çevresinde birçok yadır, evliya ziyaret edilir ve dualar okunur. Orta sınıfın bu kesimi bazen otobüsler ve minibüsler kiralayarak bu gezileri yaparlar. Fakat evliya ziyareti ve dua kısmı ancak yarım saat aldığı için geri kalan zamanda da toplu olarak piknik yapılır ve önceden hazırlanmış yiyecekler tüketilir.

Bu kısa yazıdan da anlaşılacağı gibi İstanbul'da kamuya açık ve ehlileştirilmiş doğa parçalarında günübirlik tatil, bir anlamda "postmodern çeşitlilik" arz etmektedir. Kentin her toplumsal tabakasının yoğun olarak kullandığı belli günübirlik tatil alanları vardır. Bu yazı çerçevesinde biz İstanbul'daki belli başlı günübirlik tatil alanlarını ele aldık. İstanbul'da gündelik hayat, gelir ve statü açısından birbirinden çok farklı kesimlerin, farklı amaçlarla da olsa (piknik veya sağlıklı yaşam yürüyüşleri) aynı doğa parçasını değişik saatlerde kullanıyor olmaları, sanıyorum İstanbul'u gerçekten çağdaş bir metropol yapan özelliklerden birisidir.

Yaşam tarzı, gelir, eğitim, statü ve kültürel açılardan birbirinden çok farklı bireylerin doğayı kullanırken/tüketirken sergiledikleri kalıplar ve davranış biçimleri bizim onları daha iyi anlamamızı sağlayan değişkenlerdir. Bütün bunları yazdıktan sonra, ben herkesin aynı biçimde günübirlik tatil yaptığı bir toplumun ne kadar sıkıcı bir yer olacağını düşünüyorum. Siz ne dersiniz? ■